”1864” – og det år Bornholm fik sin første fastetablerede fotograf

Til venstre: Halvt stereoskopbillede af fotograf Gottlieb Støckel og hans første atelier i skræddermester Hans Mortensens ejendom på hjørnet af Kirkestræde og Vimmelskaftet. Her åbnede han 26 maj1864 atelier bag de tre store vinduer, der ses i ejendommen midt på billedet. Den toetager høje ejendom overfor var ”Hotel Rønne”, ejer var gæstgiver Lintrup, kommende svigerfar til Støckel.

7. december åbnede han atelier i sin egen ejendom, det grundmurede hus, på hjørnet af Kirkepladsen og Provstegade, daværende ”Ruden”. Det ses her i fotograf Chr. A. Møllers gengivelse på børnehjælpsdagen i 1906. Huset er der stadig, men det er gjort to fag smallere i forbindelse med en regulering af Provstegade efter bombardementerne i 1945.

De gamle aviser er en fantastisk kilde, hvis man vil kortlægge private initiativer og deres betydning for lokalsamfundet. Hvis man vil vide noget om Bornholms første fotografer er det i hvert fald aviserne, man må ty til. De fleste har annonceret om deres foretagende. Den første ”daguerreotypist”, som forevigede det menneskelige ansigt på en forsølvet plade på Bornholm, lod sig melde i 1847. Derefter kom de år efter år, fotograferne, i stadigt stigende antal. Det var ”rejsefotografer” og mange af dem havde bopæl i København.

I 1864, det år, der i danske historiebevisthed står som katastrofen over alle katastrofer i nyere tid med nederlaget i Sønderjylland, blev Bornholm besøgt af allerflest fotografer – og det blev samtidig det år, hvor den første fotograf etablerede sig med atelier og familie på øen.

Provst Meyn, fotograferet af G. Støckel i september 1864. En kortfattet annonce i avisen oplyste, at "Provst Meyns Portrait" kunne erhverves hos fotograf Støckel. BM 0061x9.

Carl August Meyn var født 1813 på Sjælland. Blev præst i Poulsker1839, i Nexø og Bodilsker 1847 og fra 1857 til sin død i 1870 var han præst for Rønne og Knudsker og samtidig provst. I 1864 holdt han en bevæget grundlovstale om "Danmark" – formentlig en grund til, at Støckel i de dramatiske måneder omkring nederlaget til Tyskland, udbød provstens portræt til liebhavere.

Det man fotograferede, og det der var penge i, var selvfølgelig portrætterne. Alle ville have aftaget sit portræt. Man fik fremstillet flere dubletter, så man kunne bytte med familie og venner og anbringe dem i sit nyerhvervede album. "Visitkortfotografiet" var tidens helt store modedille. Et dusin visitkort kostede 4 rigsdaler (til sammenligning kostede en vinterkåbe mellem 10 og 25 rdl., så beløbet kan ikke have været helt afskrækkende).

En gennemlæsning af Bornholms Avis fra 1864 er først og fremmest et stykke Danmarkshistorie, hvor man dag for dag kan følge de danske tropper i Slesvig og Sønderjylland, læse om nederlag og få sejre og frem for alt læse om alle de initiativer, der blev sat i værk for at lette de mange tab. Man samlede ind til dem, der var blevet såret i krigen eller havde mistet en slægtning. Der blev arrangeret basarer og tombolaer, udstillinger, koncerter og foredragsrækker, hvor overskuddet gik til det gode formål. I aviserne kunne man læse meddelelser fra Armeen og Krigsministeriet, som man så ærligt kaldte sig dengang. Der var rapporter fra fredsforhandlingerne i London, oplysninger om våbenhvile og endelig 3. november omtaltes "de meget sørgelige fredsbetingelser", hvor Danmark nærmest blev halveret og grænsen kom til at ligge ved Kongeåen.

På samme tid, som de følelsesladede beretninger og gengivelse af digte, af bl.a. Grundtvig og den lokale, lyriske bogbinder og boghandler Høyer på Store Torv, fyldte avisen, havde fotograf Gottlieb Støckel etableret sig i Rønne. 26. maj 1864 meddelte han i en annonce, at han netop var ankommet til Rønne og han anbefalede sig med aftagning af portrætter i alle størrelser. Han havde slået sig ned hos Hr. skræddermester Hans Mortensen ved Kirken i Rønne. Nuværende Vimmelskaftet 2.

Resten af året kan vi ved at læse annoncer og omtaler i avisen følge lidt af Støckels arbejde som fotograf. Han benyttede annoncen til en øjensynlig effektiv markedsføring, og han formåede også at blande sig i historien om begivenhederne i 1864. Det gjorde han ved at overtale den bornholmske krigshelt fra "Skanse 2", løjtnant Johan Anker, til at lade sig portrættere i sit atelier. Det foregik i de dage, hvor Anker var på Bornholm. Fredag 9. september blev der afholdt et festmåltid "til ære for vor tapre Landsmand" i rådstuesalen på rådhuset på Store Torv i Rønne. I et detaljeret og højstemt referat fortælles om arrangementet. Det afsluttes med at omtale Støckels portræt: "Hr. Støckel har aftaget Portrait af Lieutenant Anker i to forskjellige Størrelser, hvilke haves til Forhandling. Begge Portraitter er godt udførte;

men navnlig anbefale vi det mindste, der har en saa smuk og tiltalende Lighed med Originalen, at det vist vil finde megen Udbredelse."

Karakteristisk for aviserne dengang var, at man endnu ikke formåede at gengive pressebilleder. Kampene i Sønderjylland var dog blevet grundigt fotodokumenteret – det nye medie havde haft sin ilddåb i Danmark. Men en teknik til mangfoldiggørelse af fotografierne magtede man endnu ikke. Til gengæld udgav man: "To hundrede træsnit. Tegninger fra krigen i Danmark 1864", billeder som havde fotografierne som forlæg.

Museet har pt. kendskab til disse tre fotograferede portrætter af løjtnant Anker (staves også Ancker og Ancher). Tegningen til venstre er fra samlingen af to hundrede træsnit. Billedet af den stående Anker må være taget i de måneder, Anker var i preussisk fangenskab. Det var han fra april til hen på sommeren 1864. Det er fotograferet i Minden, som ligger ca. 100 km syd for Bremen. Det næste billede er fra Dr. Kabells beretning om Rønne Theaters historie. Løjtnant Anker var også skuespiller! Billedet til højre er et affoto af en original på Tøjhusmuseet – og et af de sidste to kunne være taget af G. Støckel i september 1864. BM 1099.

Men også på anden vis fik bornholmerne mulighed for at se billeder fra begivenhederne. I december 1864 kom H. Nielsen fra København på besøg. Han fremviste "Panoramaer af Krigen 1864" på rådhuset i Rønne. Der var panoramaer af "Tilbagetoget fra Dannevirke, Slaget ved Oversø, Kavallerifægtningen ved Voerbasse, Slaget ved Dybbøl den 18de April, Skandsen No. 2 indtages, og man seer Løjtnant Ancker selv fornagle Kanonerne; Overgangen til Als og Søslagene ved Rügen og Helgoland". Det kostede 1 mark for voksne og 8 skilling for børn at se udstillingen. Mon ikke den fik stor søgning i juledagene?

Det eneste måde man ellers kunne anskaffe sig et minde om krigen, var ved at købe et originalt fotografi, som det Støckel i flere annoncer udbød: "Lieutn. Anckers Portrait. Ved Herr Lieutenant Anckers nærværelse her, har jeg aftaget hans Portrait, som i 2 Størrelser haves til Udsalg á 2 Mk. Stykket, saavel hos Herr Bogbinder Høyer paa Store Torv som hos Undertegnede. Støckel, Fotograf."

Fra 26. maj til 7. december havde Støckel atelier hos skræddermesteren ved kirken. Her havde han etableret sig på salen, og det må være ham, der fik isat tre store vinduer mod nord, således at der var de rette lysforhold i fotoatelieret. Det må være gået rigtigt godt for Støckel, for sidst på året købte han "Klokker Kløckers forhen tilhørende Sted", et grundmuret seksfagshus (på hjørnet af Kirkepladsen og Provstegade). Her indrettede han sig med et "nyt, smagfuldt Atelier".

Når Støckel, der kom fra København, slog sig fast ned på Bornholm, skyldtes det selvfølgelig en sød bornholmsk pige. Første maj 1865 blev han gift med gæstgiver Lintrups datter, Henriette Nicoline. Faderen havde "Hotel Rønne" den toetages bygning, der lå lige overfor skræddermester Mortensens ejendom.

Henriette f. Lintrup og Gottlieb Støckel med newfoundlænderen "Tiger". Foto Støckel, 1864, fra Støckels private album, modtaget af familien i 2004 – 140 år efter at Støckel etablerede sig i Rønne. BM 0371x4.

I de efterfølgende 24 år fotograferede Gottlieb Støckel bornholmerne; han var så søgt, at man kaldte det at blive "støckelt", når man skulle have "aftaget sit Portrait" hos fotografen.

NB. Husk at du kan dykke ned i museets samlinger på www.kulturarv.dk/mussam. Kontakt os gerne, hvis du skal have hjælp til søgningen.

Ann Vibeke Knudsen
24.1.2010